

MISIUNEA BERTHELOT ÎN DOCUMENTE MILITARE INEDITE

Valeriu Florin Dobrinescu

Arhivele militare românești conțin numeroase documente referitoare la prezența și activitatea Misiunii Berthelot, la colaborarea acesteia cu Marele Cartier General și factorii de decizie politică de la Iași. Principalul fond ce conține numeroase documente referitoare la activitatea Misiunii Berthelot este cel al Marelui Cartier General.

Reorganizarea armatei în Moldova, reprezentând principalul eveniment militar de pe frontul român, a fost declanșată în a doua jumătate a lunii decembrie 1916 și s-a terminat, în linii generale la începutul lui iulie 1917. În această acțiune, bazată pe experiența acumulată în 1916 și pe principii rigurose elaborate, România a beneficiat și de ajutorul substanțial al misiunii militare franceze condusă de generalul H.M.Berthelot¹. Totodată, un rol important în reorganizarea armatei l-au jucat ofițerii de stat major români, între care și Ion Antonescu, pe atunci șef al Biroului Operațiilor al Marelui Cartier General. Pentru ca apărarea Moldovei să nu fie lăsată la discreția Comandamentului rus, s-au lăsat pe front în sectorul Oituz - Cașin, Armata a II-a cu 6 din diviziile care păstrau o oarecare capacitate de luptă². Celelalte 9 divizii au fost trimise în nordul Moldovei și grupate într-o singură armată. Situația s-a agravat datorită atitudinii adoptate de trupele țariste care au început să se comporte ca pe teritoriul unei țări ocupate, mai mult, cererile acesteia au devenit inacceptabile. Din aceste motive, după venirea la putere în Rusia a guvernului A.I.Kerenski și a degringoladei care a cuprins majoritatea trupelor ruse aflate pe teritoriul românesc, Ion Antonescu a propus curățirea spatelui armatei de aceste elemente, care au fost dezarmate și expediate peste Prut³.

Componenta de bază a relațiilor militare româno-franceze a avut ca obiectiv esențial instituționalizarea misiunii sosite la Marele Cartier General Român în octombrie 1916, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot⁴. "Situația materială a acestei armate - se scria într-o notă a Secretariatului Comitetului de Război al Franței - lipsită de resurse și îmbrăcăminte în urma crizei transporturilor și a epuizării resurselor locale, este mizerabilă" În poșta unui moral scăzut, serios afectat și de propaganda germanofilă, se aprecia în document, "soldatul român este bun"⁵.

Ofițerii superiori ruși, în întâlnirile lor cu omologii francezi, erau sceptici în ceea ce privește "valoarea prezentă și viitoare a armatei române"⁶. Astfel, generalul Castelnau, deși nu accepta opinia lui Alexeev potrivit căreia armata română era una "indoienică" și un pericol pentru frontul rus?!, după o întâlnire cu H.M.Berthelot, concluziona sarcastic: "armata română nu va fi, multă vreme, decât un mediocru instrument de război, utilizabil mai ales în sectoarele defensive"⁷.

Programul din decembrie 1916 al generalului H.M.Berthelot prevedea ca 15 divizii, cu un efectiv total de 210.000 oameni, să fie reconstituite până la mijlocul lui aprilie 1917 și gata ca să reia ofensiva. În martie 1917 Castelnau, datorită crizei transporturilor și a evacuării grosului armatei române în Rusia, opina că obiectivul inițial al generalului Berthelot nu putea fi atins. La 10 martie 1917, generalul Janin amintea că oficialitățile politice române au aderat la punctul de vedere rusesc exprimat de generalul Alexeev nedorind să impună noi sacrificii și urmând, după expresia marchizului St.Aulaire, și să "ambuscheze"⁸ armata română în Rusia. În plus, Stavka nu dorea să consimtă în a se acorda armatei române un rol proporțional cu sacrificiile pe care Franța le-ar fi consimțit la înarmarea și la participarea ei la mari operații.

Scepticismul generalului Castelnau, neconfirmat de evoluția ulterioară a evenimentelor reiese și din măsurile propuse de el în contextul "recomandărilor" lui Alexeev: 1) reducerea, puțin câte puțin, a importanței Misiunii franceze în România care cuprindea 400 de ofițeri; 2) revizuirea programului generalului Berthelot, de acord cu Înaltul Comandament Rus, unde se subordonează executarea progresivă a acestui program la condițiile întrebuițării armatei române care pare destinată să dețină un front defensiv. Totuși, Castelnau conchidea că "Franța va putea să proporționeze mai exact ajutorul său la efortul făcut trupelor române"⁹.

Cu toate acestea, generalul Berthelot a sollicitat țării sale o substanțială sporire a efectivelor misiunii, cerere satisfăcută în parte, astfel că până în vara anului 1917 ea a ajuns să numere aproximativ 1600 de persoane (din care cca.400 de ofițeri), stat major, specialiști în diverse arme, îndeosebi cele tehnice, instructori și aviatori, piloți, mecanici de avion, automobile, medici, ingineri, infirmiere¹⁰.

Pentru a spori prestigiul reprezentanților săi în raporturile cu autoritățile române, conducerea Misiunii a decis ca la unii din ofițeri, mai ales șefi de compartimente, să li se confere "un titlu temporar", un grad superior celui deținut de drept, ceea ce a creat fricțiuni, mai ales la comandantul Armatei a 2-a, generalul Al.Averescu. Ofițerul superior român, prin memorii adresate regelui, sau în **Notițele sale zilnice** explică această situație anacronică, complicată și prin încercarea de amestec a francezilor la nivel de comandament. "Eu - scria Averescu - nu am putut accepta domnia mediocrităților nici chiar când acestea erau franceze (...).

În acest conflict de idei generalul Berthelot mi-a spus că el se găsește în țara noastră pentru a apăra interesele Franței, iar nu pe cele ale României și că va cere orice sacrificiu atunci când este vorba să cruțe un strop de sânge francez. Pe când eu apăram cu indignare interesele patriei mele (...). Parte din ofițerii din misiunea militară franceză au procedat în general cu autoritate, fără menajamente și deei fără tact. Apărând în țara noastră interese franceze, nu au știut să-și apropie sufletul ofițerilor români. Acei care au făcut-o și-au văzut pierdut în parte efectul unei asemenea acțiuni din cauza atitudinii adesea jignitoare a celorlalți camarazi francezi"¹¹.

Într-o poziție asemănătoare generalului Al.Averescu s-a aflat lt.col. Ion Antonescu. Într-un memoriu către regele Carol al II-lea, din 1938, el arăta următoarele: "adevărul este că singurul birou în care nu au fost consilierii francezi pentru că, cu toate promisiunile făcute de generalul Berthelot pe lângă rege și generalul Prezan, **m-am opus**, a fost Biroul Operațiilor din Marele Cartier General" (s.ns.)¹².

Cu toate aceste dificultăți, Misiunea militară franceză a avut un rol important în refacerea și organizarea armatei române. Generalul Berthelot a intrat deseori în conflict deschis cu superiorii săi în probleme esențiale pentru România. Atitudinea sa, suspectată de Stavka, au determinat autoritățile de la Paris să ia în considerație schimbarea sa din funcție, Berthelot fiind cotelat "influențabil"¹³ de conducerea politică și militară a României. Chestiunea a fost abordată și de ministrul Franței, St.Aulaire, într-o telegramă din 24 martie 1917, adresată lui Al.Ribot, președintele Consiliului de Miniștri al Franței. St.Aulaire reproducea impresia produsă de decizia Marelui Cartier General Francez de "a pune capăt misiunii generalului Berthelot" acțiune deplorată de regele Ferdinand și primul ministru I.I.C.Brătianu. "Personalitatea generalului Berthelot scria St.Aulaire era pentru România cea mai bună garanție contra exigențelor exagerate ale Comandamentului Rus, contra deciziilor de ordin militar, care, paralizând armata română, reducând rolul ei la neant, sau vărsând-o la armata rusă, riscă să prejudicieze într-o oarecare măsură realitățile politice. Cu tactul său obișnuit, generalul Berthelot a evitat îndeplinirea planurilor rusești"¹⁴. Propunerea, St.Aulaire o atribuia generalului Castelnau; rolul Misiunii, credea ministrul francez, "îmi pare, deci, ca foarte complex și esențial în această parte a Europei"¹⁵.

În pofida unor contradicții inevitabile, mai ales atunci când sunt în criză o mare putere și un stat mic, aportul misiunii Berthelot a fost pozitiv. Componentii Misiunii, în general, s-au mărginit la rolul care le fusese fixat inițial de conducerea celor două țări. Încă de la începutul venirii în România, o minută franceză sublinia: "Rolul generalului Berthelot este deci nu acela de a da ordine"¹⁶. Oricum, activitatea Misiunii s-a derulat pe frontul prezenței în România a doi factori militari străini: francez și rus. Trei probleme: 1) tranzitul de armament și alte materiale din Franța și Anglia prin Rusia; 2) stabilirea ariei de reorganizare a

armatei române; 3) natura și statutul misiunii militare franceze în raport cu poziția detinută de autoritatea statală și militară română de la Iași de către forurile de comandă ruse și-au pus amprenta asupra activității Misiunii Berthelot¹⁷. De la început, rușii nu au agreat activitatea misiunii. Hotărârea de revocare a generalului, din martie 1917, și înlocuirea cu colonelul, devenit generalul, Vouillemin nu s-a produs, ea însemnând prin materializare ca autoritatea militară supremă rusă să devină un filtru unic al activității instructorilor francezi din România.

Un rol important în anularea deciziei de rechemare, neagreată de autoritățile române, l-a avut Albert Thomas, care, prin mai multe telegrame, adresate celor mai importante personalități din Franța, a arătat că Vouillemin, propus ca succesor, deși "un excelent tehnician"¹⁸, nu avea calitățile necesare să conducă o asemenea misiune.

Așadar, prezența misiunii Berthelot în Moldova este bine reliefată în documente militare românești și franceze, ele subliniind rolul important pe care l-a avut în reorganizarea armatei române pe fondul unor dificultăți izvorâte din politica Antantei față de zonă și, mai ales, față de raporturile cu partenerul rus.

NOTE

1. Eugen Bantea, Misiunea Berthelot și unghiurile ei de vedere asupra relațiilor franco-române, în România în istoria universală, II/1, Iași, 1987, p. 143-168.
2. Lt.col.Ion Antonescu, Românii, originea, trecutul, sacrificiile și drepturile lor, București, 1919, p. 32.
3. Ibidem, p. 77
4. România în anii primului război mondial, vol.II, București, 1987, p. 96.
5. Arhivele Statului București, fond Microfilme Franța, Rola 177, c. 524 Nota nr. 775 B.S., Paris, 13 martie 1917, Notă asupra reorganizării armatei române.
6. Ibidem
7. Ibidem
8. Ibidem
9. Ibidem
10. România în anii primului război mondial, II, p. 96.
11. Ibidem, f. 96-97
12. Arhivele Statului București, fond Președintele Consiliului de Miniștri, dosar 62, 1940, f. 60-61.
13. România în anii ..., II, p. 99.
14. Arhivele Statului București, fond Microfilme Franța, Rola 104, vol. 365, f. 268.

15. Ibidem, f. 294.
16. România în anii ..., II, p. 100.
17. Ibidem, p. 100-102.
18. Arhivele Statului București, fond Microfilme Franța, Rola 177, cadrele 503-511.

LA MISSION BERTHELOT DANS LES DOCUMENTS MILITAIRES

Résumé

La mission militaire française, arrivée au Grand Cartier Général de l'Armée Roumaine en octobre 1916, conduite par le général H.M.Berthelot a eu un rôle très important dans la refaite et l'organisation de l'armée roumaine. Partant des documents militaires roumains et français, dans le présent article est souligné la personnalité du général français surtout sur le fond des difficultés générées par la politique de l'Antante en rapport avec la zone nord-balcanique.